

Celkové rozšíření: Evropa s výjimkou s. a stř. Fennoskandie, nejjižnějších oblastí Středozeří (j. Španělsko, j. Itálie, j. Řecko) a pobřeží Černého moře; na severu na pobřeží

Norska po 67° s.š.; mimo Evropu Kavkaz a velmi roztroušeně Turecko. – Mapy: HULTÉN AA 1958:135; MEUSEL et al. 1978:265; HULTÉN NE 1986:639.

105. *Zygophyllaceae* R BR. – kacibovité *)

Byliny nebo keře (nejčastěji polokeře). Listy obvykle lichozpeřené, řidčeji jednoduché, s palisty. Květy v úžlabí listenů jednotlivé nebo ve vidlanovitých květenstvích, oboupohlavné, pravidelné, obvykle 5četné; tyčinky obdiplostemonické, mezi andreceem a gynecceem vytvořen intrastaminální terč; gynecceum synkarpní, srostlé z 5 (řidčeji jiného počtu) plodolistů, semeník svrchní, v každém pouzdře s 1 nebo více visutými, obrácenými, dvouobalnými vajíčky na středoúhlé placentě, čnělka 1. Plod rozpadavý na jednoplodolistové plůdky, řidčeji tobolka nebo bobule. – Asi 25 rodů (170 druhů), převážně v suchých oblastech (polopouštích a slaných pouštích) subtropického pásu obou polokoulí.

1. *Tribulus* L. – kotvičnick

Tribulus LINNAEUS Sp. Pl. 387, 1753.

Lit.: JESLÍK R. (1974): *Tribulus terrestris* L. subsp. *orientalis* (Kern.) Dost. v Čechách. Zpr. Čs. Bot. Společ. 9:28. – ELIÁŠ P. (1977): Poznámky k lokalitám *Tribulus terrestris* L. subsp. *orientalis* (Kern.) Dost. na železničních stanovištích Slovenska. Zpr. Čs. Bot. Společ. 12:127–129.

Jednoleté poléhavé byliny. Listy vstřícné, lichozpeřené. Květy 5četné, kališních i korunních lístků 5; tyčinek 10 ve dvou kruzích; semeník 5pouzdrý, v každém pouzdře s 2–5 visutými vajíčky, mezi nimi s později se tvořícími sekundárními přepážkami. Plod rozpadající se na 5 plůdků, každý se 2–5 jednosemennými pouzdry. Semena bez endospermu. – Asi 15 druhů ve Středozeří, Přední a Střední Asii, Přední Indii, v. a j. Africe, Austrálii a Jižní Americe. – Entomogam.

1. *Tribulus terrestris* L. – kotvičnick zemní

Tab. 32/3

Tribulus terrestris LINNAEUS Sp. Pl. 387, 1753. – Syn.: *Tribulus orientalis* KERNER Ber. Naturwiss.-Med. Ver. Innsbruck 3:71, 1872 incl. – *T. terrestris* subsp. *orientalis* (KERNER) DOSTÁL Květ. ČSR 921, 1949.

Exsikáty: Extra fines: CALLIER Iter Taur. sec., no 475. – Fl. Exs. Austro-Hung., no 39. – Fl. Palaest. Exs., no 255. – Herb. Fl. Ross., no 759a. – MAGNIER Fl. Selecta Exs., no 1115. – Pl. Sahar. Alger., no 412. – SCHULTZ Herb. Norm., no 238.

Jednoleté byliny. Kořen tenký, vretenovitý. Lodyha poléhavá, od báze větvená, oblá, přitiskle chlupatá, větve 10–50 cm dl., rovnoměrně olistěné. Listy s 5–9 jařmy, přitiskle chlupaté, lístky velmi krátce řapíčkaté, podlouhlé nebo obkopinaté, 5–12 mm dl., 2–4 mm šir., tupé, na líci modrozelené, na rubu šedozelelé; palisty nepatrné, trojúhelníkovité. Květy jednotlivé v paždí listenů, květní stopky 2–8 mm dl., za plodu se prodlužující až na 2 cm, přímé, chlupaté; kališní lístky podlouhle kopinaté, ca 3 mm dl., po okraji bělomázdřité, na rubu hustě chlupaté, opadavé; korunní lístky žluté, podlouhlé až úzce obvejčité, 4–5 mm dl., lysé; tyčinky ca 3 mm dl., s nerozšířenými nitkami; semeník hranatý až křídlatý, čnělka tlustá, zakončená rozšířenou pyramidální bliznou. Plody zploštělé kulovité, 0,8–1,5 cm velké, rozpadávající se na 5

trojbokých 2–5semenných plůdků na vnější straně bradavčitých a ostnitých, se 2 delšími, až 7 mm dl. ostny. Semena vejcovitá, 2,5–3,0 mm dl., světle hnědá. VI–VIII. Tf.

$2n = 12, 24, 36, 48$ (extra fines)

Variabilita: Proměnlivý v odění lodyhy a listů a zejména v ostnitosti plodů. Typy s delšími ostny a řidším oděním (takže rostliny jsou ± zelené) jsou často oddělovány jako samostatný poddruh subsp. *orientalis* (KERNER) DOSTÁL s vyšší frekvencí výskytu v jv. Evropě a v Středozeří; k němu jsou též řazeny naše rostliny. Mezi oběma rozlišovanými typy však existují přechody a dlouhoostný typ je kromě toho zastoupen i v jz. Středozeří (a byl odtud též popsán jako var. *longispinosus* ROUY et FOUCAUD); jejich taxonomická hodnota bude pravděpodobně nižší.

Ekologie a rozšíření v ČR: Pionýrská rostlina ruderalních stanovišť na lehkých, často sypkých půdách s nezapojenou vegetací, náležející zejména do svazu *Eragrostidion*. Do ČR pouze vzácně zavlečen, převážně na překladová nádraží (Praha-Smíchov, Praha-Žižkov).

Celkové rozšíření: Původní pravděpodobně jen ve Středozeří a na Blízkém východě; souvislý areál (původní?) zasahuje na sever na j. Slovensko (Podunajská nížina). Jako archeofyt, popř. neofyt rozšířen v mnoha dalších polopouštních oblastech v Asii, Africe, Austrálii a Brazílii. – Mapy: ENGLER in HEGI 5/1: 39, 1924.

*) Zpracoval L. Hrouda

Tab. 32: 1 *Linum hirsutum*. – 2 *L. usitatissimum*, 2a – list, 2b – kališní lístek. – 3 *Tribulus terrestris*.

172 *Linum*

